

Een kwartet 'ateliers'
rond boeiende thema's
uit de rijke geschiedenis
van de Waalse Kerk
te Amsterdam

Dwars sliggers in domineesland

deWaalseKerk.nl

Roerige geschiedenis

Het boek *Mes frères!* van Willem van Bennekom geeft aan de hand van de 'Oude Waalenkerk' op de Walletjes een beeld van de religieuze ontwikkeling van de stad Amsterdam: van devoot katholicisme via vurig protestantisme naar de huidige situatie, een mengeling van Godsgeloof en andere vormen van spiritualiteit binnen een seculiere en pluriforme samenleving.

In overleg met de kerk en de auteur is een reeks bijeenkomsten opgezet waarin vier thema's, die tijdens het lange bestaan van het godshuis aan het Walenpleintje een belangrijke rol speelden, worden uitgediept. Deze thema's, die in dit boekje worden ingeleid, zijn: Immigratie, toen en nu; Gezag en verzet; Grote geesten, krappe marges; God, Nederland en Oranje. Bij ieder thema zorgt een co-referent voor kritiek, en is er nadrukkelijk ruimte voor discussie met de aanwezigen.

Stevig fundament

Het boek van Van Bennekom biedt een gedegen ondergrond voor duiding en interpretatie van die thema's. Zowel grote lijnen als tot nu toe verscholen details komen volop aan bod, en bieden de lezer een caleidoskopisch inzicht op het ontstaan van het 'spirituele landschap' van de stad Amsterdam (en omgeving). Het boek ontstaat daardoor het niveau van een microhistorie rond een specifieke (hoewel bijzondere) kerk, en biedt de lezer een levendige inkijk in leven en denken van een groep 'religieuze vluchtelingen' en het proces van integratie en assimilatie dat zij doorliepen. Ook 19^e-eeuwse figuren als de revolutionair Isaïc da Costa, de schrijvers/dichters Conrad Busken Huet en Jacques Perk vinden zo een plek in de geschiedenis van deze kerk.

Hoewel de 'ateliers' goed zijn te volgen zonder kennis te nemen van het boek, levert het lezen van het werk 'meerwaarde'. Daarom kunnen deelnemers aan het volledige kwartet bijeenkomsten een compleet deelnemerspakket aanschaffen, inclusief een exemplaar van *Mes Frères!* Voor de overige deelnemers bestaat de mogelijkheid het boek met korting aan te schaffen.

Boom | ISBN 9789024408924 | 280 blz. | reguliere prijs € 25,00

27 juni 2018 Immigratie, toen en nu

m.m.v. Erika Kuijpers

Amsterdam werd al vroeg een magneet voor migranten uit verschillende landen en van uiteenlopende aard. Religieuze en politieke vluchtelingen, maar ook economische gelukszoekers die hier een goede boterham hoopten te verdienen.

Nadat de hertog van Parma de opstandige Zuidnederlandse steden had onderworpen aan het Habsburgse gezag en ook Antwerpen in 1585 was gevallen, kwam er een massale volksverhuizing op gang van het Zuiden naar het Noorden. Protestanten uit de Franstalige gewesten stichtten in de Noordnederlandse steden Waalse kerken. Een eeuw later, na de herroeping van het edict van Nantes in 1685, waren het de Franse Hugenoten die in de Nederlandse Republiek hun toevlucht zochten. Ook zij vonden in de Waalse kerken geestelijke aansluiting. De integratie van alle nieuwkomers in Amsterdam verliep wonderlijk probleemloos dankzij de spectaculaire economische groei van de stad. Vanaf de jaren 1660 begon die groei te stagneren en groeiden de sociale problemen in de stad. Toch hoopten de Hollandse steden dat de ondernemers en geschoolde vaklieden uit het Frankrijk de textielnijverheid opnieuw een boost zouden geven.

Tegelijk bleven de 'Walen' lang buitenbeentjes – ze gedroegen zich anders en spraken, anders dan bijvoorbeeld de Luthersen, een andere taal. Althans, in en om de kerk. In de loop van de 17^e eeuw dreigden de rollen te worden omgekeerd: het Frans kreeg in allerlei kringen de overhand, en ook in de schone letteren, de filosofie en de architectuur was de Franse invloed enorm; denk bijvoorbeeld aan mensen als Louis de Geer, de familie Six, de Fagels, de Godins – allen emigranten die het in korte tijd 'maakten' in Amsterdam.

Zijn er voor het huidige immigratiedebat lessen te trekken uit het verleden?

26 september 2018

Gezag en verzet

m.m.v. Nelleke Noordervliet

Het calvinisme preekt de noodzaak om dag in dag uit kritisch te onderzoeken wat de (gelovige) mens wordt aangeboden. Dit leidt tot kritiek of tegenstand en soms tot verzet tegen prikkels die strijdig zijn met de geloofsprincipes. Waalse immigranten waren krachtige strijders voor hun geloof en gedachtengoed – gehard door jaren van onderdrukking – en gaven ongezouten tegengas: tegen het gecorrumpeerde geloof, tegen vreemde overheersing, tegen de goddeloze stedelijke overheid, of simpelweg tegen de tijdgeest, die afhiel van de ware Godsvrucht. Ook elkaar spaarden ze niet. De *ecclesia militans*...

Waalse voorgangers, gepokt en gemazeld in 'De Opstand', behoorden tot de belangrijkste raadgevers van Willem van Oranje tijdens zijn oppositie tegen de Spaanse tirannie. Zij zijn daardoor te beschouwen als peetvaders van de Nederlandse onafhankelijkheid.

De Walen hebben hun bereidheid om offers te brengen voor hun gelijk lang behouden. Toen er geen externe vijand meer was, leidde die vechtlust soms tot onderlinge conflicten. De toon van het publieke discours over religieuze vraagstukken was vaak schril. Dat bleek o.a. tijdens de 'Grote Twisten' rond de leer van de predestinatie, toen vier (!) dominees elkaar de kerk uitvochten. Voor één van hen eindigde de geschiedenis zelfs in verbanning. De verzetshouding leefde weer op in de 18e eeuw, toen de Verlichting de steen des aanstoets werd. Naarmate de tijd verstreek, verdampte die kenmerkende strijdvaardigheid echter: tijdens de Tweede Wereldoorlog bleef het in Waalse kringen oorverdovend stil.

Wat motiveert verzet?

**Tijdens 'De Opstand' was dat
vrijheid of religie.
Wat is het nu?**

31 oktober 2018

Grote geesten, krappe marges

m.m.v. Henk van Nierop

De geschiedenis van de Waalse Kerk wordt o.a. gekenmerkt door felle conflicten, met de buitenwacht maar ook onderling. Denk aan de vurige twisten over de leer van Arminius, het ernstige meningsverschil over de 'Nadere Reformatie' of aan het grimmige gevecht over de impact van het denken van Descartes op ons godsbeeld. Later, in de 18^e eeuw, speelden Waalse dominees een sleutelrol bij de beoordeling van het werk van Jean-Jacques Rousseau, een van de voormannen van de Klassieke Verlichting, wiens publicaties door een Amsterdamse 'Waal' werden uitgegeven. Zowel *Emile* als de *Lettres de la Montagne* werden door een verbod getroffen. Weer een eeuw later dreigde een schisma rond het vertrek van Busken Huet en Pierson. In al die kwesties ging om de plaats van de mens ten opzichte van wat hij niet begrijpt en waar hij tegen in opstand komt – en om de macht en het gezag van de dominante meerderheid. De bovenliggende partij bediende zich eeuwenlang van doorgaans extreme middelen: uitstoting, excommunicatie ('afsnijding'), het doorspelen van de zaak aan het wereldlijk gezag, boekverbranding en/of verbanning. Anders dan vaak wordt gedacht was gematigdheid ook hier eeuwenlang ver te zoeken. Ook de confrontatie met de wereldlijke overheid werd niet geschuwd.

Zo speelde de Waalse Kerk een rol bij botsingen met vrijdenkende 'buitenstaanders' die voor kortere of langere tijd in Amsterdam verbleven (Descartes, Francois van den Enden, en John Locke), maar ook met Walen en Hugenoten (Goulart, Niellius, De Labadie, Aubert de Versé, Wolzogen, Bayle en Le Clerc), die niet zelden naar Holland waren gekomen om aan de intolerantie elders te ontkomen.

**Is het opleggen van beperkingen
aan de vrije gedachte
en het vrije woord van alle tijden
en van alle culturen?**

28 november 2018

God, Nederland en Oranje

m.m.v. Jeroen Koch

De Waalse Kerk is lang nauw verbonden geweest met het Huis van Oranje. Het was 'het drievoudig snoer, dat niet snel zou worden verbroken. Omdat de ontwikkeling van het Nederlandse staatsbestel verknoopt was met de lotgevallen van de Oranjes, hebben de Walen ook op dat gebied grote invloed gehad. De aanvankelijk uitermate innige relatie begon met de band van de (later Amsterdamse) dominee Jean Taffin met Willem de Zwijger. Taffin was diens huispredikant en als spindoctor *avant la lettre* nadrukkelijk betrokken bij de beeldvorming rond de scheiding tussen Willem en zijn tweede echtgenote Anna van Saksen en het daaropvolgende huwelijk met Charlotte de Bourbon. Het was het begin van een verbondenheid met de Oranjes die eeuwen zou duren. Dat Oranje in zijn opvattingen minder rechtzinnig was dan vele van zijn aanhangers is een van de meer mysterieuze bijverschijnselen van het ontstaan van het bijna mythologische fenomeen 'drievoudig snoer'

Toch was het na de Franse tijd de nieuwe koning van Oranje, Willem I, die de zelfstandigheid van de Waalse Kerk aan banden zou leggen, waardoor de Waalse invloed begon te tanen. Die breuk met het verleden kon niet verhinderen dat de Waalse Kerk later in de 19e eeuw partij werd in het conflict tussen rooms-katholieke leiders (wereldlijk en kerkelijk) en hun protestantse antagonisten, en dat de Waalse Kerk in de 'Aprilbeweging' nadrukkelijk de kant koos van Koning Willem III – die werd gezien als iemand die de opmars van het katholicisme zou kunnen stoppen.

De Waalse hofpredikers lieten voor het laatst publiekelijk van zich horen op 8 december 1962, toen koningin Wilhelmina werd begraven. Ds. Georges Forget, Waals predikant in Den Haag, sprak toen het slotgebed uit. Het leek haast symbolisch.

Wat is de actuele plaats van de religie in de Nederlandse mythologie?

De moderator & de co-referenten

Willem van Bennekom (1941) maakte als advocaat naam door in 1971 de dreigende uitzetting van de Amerikaanse Vietnam-deserteur Ralph Waver te voorkomen. Later verdedigde hij o.m. leden van de Rote Armee Fraktion en de IRA. Vanaf 1995 was hij rechter, en van 2003 tot 2006 vice-president van de Amsterdamse rechtbank. Hij publiceerde *De jaren van Maarten van Traa*, terwijl in september 2018 van zijn hand een biografie van Ed van Thijn zal verschijnen.

Erika Kuijpers (Vrije Universiteit) is o.m. de auteur van *Migrantenstad* (de dissertatie waar zij in 2005 op promoveerde). Hierin beschrijft zij o.a. hoe de stedelijke overheid omging met de instroom van vreemdelingen. Daarbij focuste ze vooral op de naamlozen en de migranten uit Duitsland, Dene-marken, Noorwegen en de landen rond de Oostzee. Ze beschrijft de Gouden Eeuw als een voorbeeld van een 'multiculturele samenleving', maar heeft een scherp oog over hoe de immigratie- en acculturatieprocessen aan de onderkant van de samenleving verliepen.

Nelleke Noordervliet debuteerde in 1987 en werd meteen herkend als een belangrijk schrijver. In 1994 ontving ze de Multatuliprijs voor *De Naam van de Vader*. Ze schreef verhalen, essays, geschiedenisboeken en een aantal succesvolle romans, en was gastschrijver aan de universiteiten van Groningen, Leiden, Delft en Berlijn en de Sorbonne. In oktober 2018 – tijdens de Maand van de Geschiedenis – verschijnt haar essay rond het thema 'opstand': *Door met de strijd*

Henk van Nierop is emeritus-hoogleraar Nederlandse geschiedenis aan de UvA, waar hij het *Amsterdam Centre for the Study of the Golden Age* heeft opgezet. Zijn specialisatie betreft de Noordnederlandse geschiedenis van 1500- 1700. Als auteur is hij vooral bekend vanwege *Het verraad van het Noorderkwartier - oorlog, terreur en oorlogsrecht*. Binnenkort verschijnt zijn biografie van de 17^e-eeuwse tekenaar en prentmaker *Romeyn de Hooghe*.

Jeroen Koch promoveerde in 1994 op een dissertatie over de Duitse historicus Golo Mann (1909-1994): *Politiek en moraal. Golo Mann en de Duitse geschiedenis*. Koch houdt zich in het bijzonder bezig met politieke en intellectuele geschiedenis vanaf de Verlichting. In der serie Koningsbiografieën verscheen in november 2013 zijn biografie van koning Willem I (1772-1843). Zijn meest recente boek, *Oranje in revolutie en oorlog*, verscheen in 2018.

Koch doceert aan de Universiteit Utrecht de algemene 19^e- en 20^e-eeuwse Nederlandse en Europese geschiedenis. Zijn interessevelden betreffen met name Duitse historiografie, burgerlijke cultuur, imperialisme, sociaal-darwinisme, secularisering, het pausschap, de Europese monarchie en de ontwikkeling van het denken over kapitalisme.

Dwarssluggers in domineesland

een kwartet 'ateliers' rond boeiende thema's
uit de rijke geschiedenis van de Waalse Kerk
te Amsterdam

Deelname

Alle sessies vinden plaats op een woensdagavond, van 19.30 tot 21.30 uur. Elke sessie omvat inleidingen door Willem van Bennekom en de co-referent van de avond, gevolgd door een debat tussen beiden waarin zij ingaan op mogelijke verschillen van inzicht en/of punten die nadere toelichting verdienen.

Na een korte pauze, heeft 'de zaal' alle gelegenheid om kritische vragen te stellen en/of om met eigen inzichten naar voren te komen. Om zich goed voor te bereiden, ontvangen deelnemers vooraf ruim bemeten informatie over de materie die wordt besproken.

Deelname kost € 17,50 per sessie; studenten betalen € 7,50. Een passe-partout voor alle vier sessies kost € 60,00 (of € 20,00 voor studenten).

Wij schenken gratis koffie en thee. Aan de bar zijn voorts mineraalwater, frisdrank, wijn en bier en wat versnaperingen te verkrijgen. Na afloop van de sessies is de bar nog geopend tot 22.15 uur en heeft u gelegenheid om (gesigneerde) exemplaren van het boek *Mes frères!* van Willem van Bennekom met *deelnemerskorting* aan te schaffen. U betaalt dan € 17,50 i.p.v. € 25,00.

Kaarten verkrijgbaar via www.dewaalsekerk.nl
en aan de zaal.

Bel voor meer informatie: 020 673 2074 of mail naar info@dewaalsekerk.nl

Walenpleintje 159, Amsterdam
www.dewaalsekerk.nl

deWaalseKerk